

עשרה בטבת שחל בערב שבת ושאר דיני תענית - שיעור 371

I. אם רשאים להפסיק התענית של עשרה בטבת כשחל בערב שבת שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה

(א) **עיין במסכת עירובין (מ"ח)** דאמר רבי יהודה פעם אחת היינו יושבים לפני רבי עקיבא ותשעה באב שחל בערב שבת היה והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה ולא שהיה תאב לה אלא כדי להראות הלכה לתלמידים שאין צריך להשלים התענית כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ורבי יוסי אומר מתענה ומשלים והגמרא פסק ההלכה כרבי יוסי שצריך להשלים והמרדכי (סג) כתב דרבינו יצחק בעל התוספות עשה מעשה רב בי' טבת שחל בע"ש וטעם לפני כניסת השבת שאע"פ שאמרו הלכה מתענה ומשלים זהו לומר שאם רצה לעשות כן רשאי אבל יותר טוב שלא להשלים התענית כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה איברא התוספות בשם רבינו חננאל כתב שרבי עקיבא באותה שנה חולה מסוכן היה ורבי יהודה לא ידע עיקר הטעם מפני מה עשה כך רבי עקיבא והשו"ע (רמ"ט - ד) פסק כר"ח וסעיתו שצריך להשלים עד צאת הכוכבים והרמ"א הביא דעת הי"א דלא ישלים אלא מיד כשיוצאים מב"ה יאכל (שהוא דעת הרא"ש והטור והמרדכי ועוד) והכריע הרמ"א דרק בתענית יחיד לא ישלים אבל בתענית ציבור ישלים עד צאת הכוכבים (שו"ת יחזה דעת ח - פ)

(ב) **לכן אלו שיש ספק אם צריכים להתענות כגון מעוברות ומיניקות אם מרגשות חולשה קצת בודאי אינן צריכות להשלים עד צאת הכוכבים (עיין תק"י - ח)**

(ג) **אמנם עיין בבה"ל (ד"ה חס לא בסופו)** שהקשה על הרמ"א אמאי לא הביא דעות המתירים שהובא בבית יוסף וגם המהרי"ל עצמו כתב דאני מחמיר להשלים ודעביד כמר עביד ואולי משום דנהגו העולם כדעת המהרי"ל והוא דעת הרוקח והראב"ה ע"ש

II. אם נוהגים איסור תספורת בי' בטבת שחל בע"ש

(א) **עיין בפמ"ג (ח"ה תקנ"ח - סק"י)** שכתב דאפשר שיש להחמיר בי"ז בתמוז ובעשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית והענין שם בנישואין ולכאורה ה"ה בתספורת ואפשר דתספורת יותר חמיר מנישואין (עיין באג"מ ג - ק)

(ב) **עיין באליה רבה (תקנ"ח - ח)** שכתב שאין שמחין כלל מראש חודש אב עד התענית ואפשר דה"ה י"ז בתמוז וי' בטבת וכ"כ הבה"ל בשמם וכ"כ בשו"ת פרי השדה (ד - ס"ז) דלא רצה להתיר אפילו בדיעבד החופה בי' בטבת ודברי התוספות בעירובין שהתירו רק באלמן ואלמנה אבל חופת בחור או בתולה ודאי אסור

(ג) **עיין בספר זה השלחן (תקנ"ח)** שתמה על הבה"ל (ה"ל) וכתב דלצורך מצוה כגון לגלח בי' טבת שחל להיות בע"ש אין להחמיר כלל ומשמע מדבריו שהבה"ל סבר כנגדו שדין מר"ח עד התענית וי"ז בתמוז וי' בטבת חדא הוא ואסור בתספורת אפילו לכבוד שבת

(ד) **עיין בשו"ת ציץ אליעזר (ז - מ"ט - י"ח - ז)** כתב דהבה"ל החמיר דוקא בדברים של שמחה כמו לישא נשים ומקח וממכר ובנין של שמחה אבל בגילוח לא עלה על דעתו בכלל להחמיר וצריך שאלת חכם

III. אם רחיצת כל גופו בחמים מותר בעשרה בטבת - עיין בשו"ע (תק"ג - ז) דצומות הללו חוץ מט' באב מותרים ברחיצה ... ועיין במ"ב (סק"ו) דבעל נפש יחמיר ככולן כמו בט"ב וכ"כ השער הציון (סק"ח) דעכשיו אין נוהגין לרחוץ בג' צומות וכתב בפמ"ג דהיינו בחמין אבל בצונן שרי אמנם אם חל עשרה בטבת בע"ש אין להחמיר ברחיצה בחמין מפני כבוד השבת אבל בענין גילוח לא כתב להתירה או לאיסורה וצ"ע

IV. עוד דיני התענית

(א) מי שסיים ברכת עננו בהעונה בעת צרה ולא בשומע תפלה צריך לחזור לראש (שו"ת רבבות אפרים ש"ג)

(ב) אין אומרים תחנון ואבינו מלכנו בתענית שחל ע"ש (מ"ב תר"צ - סק"ג ומג"א תק"ג - ו)

(ג) וקורין בתורה אפילו ע"ש מנחה (תק"ג - ג) ואין קורין מי שלא מתענה

(ד) במקום שהותר האכילה מחמת חולי הותר לגמרי (אבני נזר תק"מ ומועדים וזמנים ש"ה) ואין צריך להתענות כלל אפילו תענית שעות

(ה) בליעת התרופות מותר דאין אוכלין אותן אלא לרפואה אמנם אף שאין מברכין על מים אלא כששותה להנאתו היינו לענין ברכה דוקא מ"מ בתענית מבטל בכך את העינוי וזהו יסוד מצות צום מ"מ בהג' צומות שהאיסור קיל ויסודו מנהג בעלמא (ראש השנה י"ח:) אם מצטער שא"א לו לבלוע התרופה יש להתיר כפי הצורך ורק במעט מים ובת"ב אין להתיר אלא אם כן שמא יחלה או מצטער ביותר (תשובות והנהגות ג - קנ"ו)

(ו) מי שמותר לו לאכול בתענית היאך יתנהג - עיין בתשובות והנהגות (ז - רס"ה) שהביא המנחת אלעזר דחולה שאין בו סכנה אסור לאכול בפני אחרים והטעם שהאחרים אינם מבינים שהוא חולה והם מקילים על עצמם בעבורו והביא ראייה מעירובין (מ"ח.) שר"ע אכל בת"ב לפני תלמידיו רק משום שהיה מסוכן ואם לאו צריך לאכול בצנעא ויש מחלקין בין אם יש מחלה מפורסם דיש לאכול לפנייהם לבין אם הוא רק חלש בגופו דאין לאכול לפנייהם וגם לא יפרסם שאינו צם

V. התשובה היא העיקר ולא התענית - עיין ברמב"ם (תענית ה) דעיקר מטרת הצום כדי לפתוח דרכי התשובה ועיין במ"ב (תקמ"ט - ח) דאין התענית אלא הכנה לתשובה ואותם האנשים שכשהם מתענים עוסקים בדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר וכ"כ הגר"ח מבריסק אם אין תשובה חסר בקיום עיקר חפצא דצום ולכן לא רצה לגזור צום עבור אחינו בני רוסיא ולא להקל באנו על כח התענית אלא להחמיר בחיוב תשובה ולפי"ז אף האנשים הפטורים מלהתענות אינם פטורים מחיוב התשובה שיש על כל הציבור ועוד הג' תעניתים בזמנים אלו הם מנהג (רמב"ם ה - ה) אמנם התשובה היא מצות עשה בכל עת (תשובות והנהגות ג - קנ"ד)

VI. לכן יש חיוב על כל אחד ואחד לקבל עליו לתקן רק דבר אחד כמו בלימוד התורה או בתפלה או בגמילת חסדים וכדומה ורק דבר קטן שהוא בטוח שיכול לקיים ויהיה לו ולכל משפחתו ולכל קהל ישראל לזכות גדול להביא הגואל צדק במהרה בימנו

נבסם לעלוני נשאנת אבי אורי ר' אליעזר ליפא בר' יעקב ארזבי ע"ה ודאי אורח' באשה רחל בר' גרשון חנוך הענין הכהן ע"ה